

RELACIJA PROFESORA KATOLIČKOG BOGOSLOVNOG FAKULTETA SVETOJ STOLICI (1949.) O UZNESENJU BLAŽENE DJEVICE MARIJE

Mons. Vlado KOŠIĆ, Zagreb

Sažetak

Autor je u ovom članku predstavio i teološki vrednovao relaciju profesora Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu s obzirom na vjeru u Uznesenje BDM, koju su oni uputili Svetoj Stolici, očito na njezino traženje, 11. V. 1949., dakle, prije svečane definicije (I. XI. 1950.). Relacija je dopis u ime svih profesora, potpisao ju je tadašnji dekan Fakulteta prof. Janko Oberški, a njezin sastavljač je prof. Stjepan Bakšić, tadašnji profesor dogmatske teologije. U njezinoj konačnoj formulaciji sudjelovali su i drugi profesori, kao prof.: Živković, Kniewald, Lach, Pavić i dr. Oni su jasno iznijeli svoje uvjerenje da je istina o Marijinom uznesenju tijelom na nebo u Pismu objavljena istina vjere koju stoljećima ispovijedaju svi kršćani, kako zapadni tako istočni, te izričito mole Papu da ju proglaši dogmom. Njihova osobitost jest mišljenje da je Marija prije Uznesenja umrla prirodnom smrću. Obrazlažući jednodušno suglasje o vjeri u Uznesenje BDM zagrebački profesori teologije posizu za svjedočanstvima te vjere u Zagrebačkoj Crkvi, koja je od 11. stoljeća u svom vlastitom obredu na zapovijedani blagdan koji Hrvati zovu »Velika Gospa« ispovijedala tu vjeru u Katedrali, koja je od početka posvećena Uznesenju BDM, te se pozivaju i na pobožnost koju stoljećima izražavaju istočni kršćani (i pravoslavni i grko-katolici) u ovim našim krajevima časteći Uspenije (Usnuće) Marijino, što se vidi po titulima mnogih crkvi te u njihovom crkvenom slikarstvu. Ova relacija predstavlja specifično hrvatski doprinos kako općenito katoličkoj mariologiji tako i neposredno definiranju dogme o Uznesenju BDM.

Ključne riječi: Uznesenje, Marija, dogma, hrvatski teolozi.

U ostavštini dr. Stjepana Bakšića (1889.–1963.), profesora dogmatske teologije,¹ nalazi se spis na latinskom jeziku koji predstavlja elaborat profesorâ Katoličkog bogoslovnog fakulteta koji je upućen Svetoj Stolici kao relacija o Uznesenju Blažene Djevice Marije.

¹ Ostavština dr. Stjepana Bakšića nalazi se u jednoj drvenoj škrinji u skladištu Biblioteke Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, Kaptol 29. Zahvaljujem knjižničaru gosp. Ivanu Petrincu na susretljivosti i pomoći.

Postoje dva teksta. Posve istovjetna. Prvi tekst je napisan strojopisom na ovećim listovima – na kakvima su napisana i druga rukopisna Bakšićeva djela (npr. *Kristologija* i *Soteriologija*). Ovim listovima nedostaje prva stranica, a numerirani su brojevima od 2 do 7. Prvi list nije numeriran, a donosi pismo koje je upućeno nekom biskupu u Vatikanu (oslovljava ga *Excelentissime Domine*).² Potpisani dekan dr. Janko Oberški piše da šalje »traženi dopis (*litteras postulatorias*)«, što jasno kaže da je Sveta Stolica zatražila od KBF-a (kao i drugih katoličkih fakulteta) mišljenje o proglašenju dogme o Uznesenju BDM. U pismu dekan Oberški naslovljenog biskupa moli da isti tekst preda Svetoj Stolici. Na dnu pisma napisan je datum: »*Zagabriae, 11 maii 1949.*« A na posljednjem listu čitavog teksta napisan je raniji datum: »*Zagabriae, die 8 decembris 1948.*« Na kraju teksta relacije ponovno je doneseno ime dekana: »*Dr. Ioannes Evang. Oberški/h. a. decanus Facultatis*«.

Drugi je tekst integralan, tj. nakon uvodnog pisma ima prvu stranicu koja započinje riječima »*Beatissime Pater*«. Čitav dopis je zašiven koncem, poput male knjižice, te ima pet stranica uobičajene veličine (A 4) – s time da su gušće pisani redci koji šire ispunjavaju stranice nego prvi tekst. Tekst ove relacije, na žalost, ne nalazi se u Arhivu KBF-a.³

Uz ova dva teksta relacije – od kojih je prvi Bakšićev (na čije autorstvo ne upućuje samo činjenica da je spis dio Bakšićeve ostavštine nego i drugi elementi, o kojima će još biti riječ), tu se (u istom ovitku) nalazi još pet (od kojih četiri rukom pisanih) dopisa koji sadrže primjedbe na prvonapisani tekst, a potječu od tadašnjih profesora KBF-a: dr. Dragutina Kniewalda, dr. Andrije Živkovića, dr. Maksimilijana Lacha, dr. Jurja Pavića (premda nepotpisanog – prema rukopisu i sadržaju to zaključujem) i još jednog nepoznatog (i nepotpisanog) autora. O njima ćemo više reći govoreći o sadržaju spisa.

Dakle, riječ je o dopisu koji potpisuje »*collegium professorum Facultatis Theologicae Universitatis Zagrebiensis*«, a u njegovu su sastavljanju sudjelovala svakako barem sedmorica profesora: prije svega Bakšić, zatim potpisani dekan Oberški, te Kniewald, Živković, Pavić, Lach i još jedan profesor⁴.

² Tekst pisma (nulte stranice relacije) glasi: *Excelentissime Domine, Nomine collegii professorum Facultatis Theologicae Universitatis Zagrebiensis praesentes litteras postulatorias ad obtinendam definitionem Assumptionis Beatae Virginis Mariae transmittio, petendo ut ipsa Sanctae Sedi tradere digneris. Excellentiae Tuae addictissimus /Dr. Ioannes Evang. Oberški/h. a. decanus Facultatis.*

³ Na žalost ni nakon višesatnog traženja nije mi bilo moguće pronaći ikakav trag o toj relaciji u Arhivu KBF-a. Pri tome posebno zahvaljujem gđi Slavici na pomoći.

⁴ Mogao bi to možda biti tadanji profesor crkvene povijesti na KBF-u dr. Gabro Cvitanović.

Što, dakle, profesori Katoličkog bogoslovnog fakulteta Zagrebačkog sveučilišta pišu u toj svojoj predavci Svetoj Stolici u vezi s definiranjem istine o Marijinom uznesenju?

Profesori najprije vele kako im se čini (*videtur*) da zamolbe (*petitiones*)⁵, koje su podnesene Svetoj Stolici u vezi s tim da se definira tjelesno uznesenje BDM na nebo, dolaze od poticaja Duha Svetoga. Dakle, sama definicija da je Marija tijelom uznesena na nebo za zagrebačke teologe ne dolazi u pitanje. Profesorima se – nakon pomnijivog razmatranja – čini da se definiranje te istine nameće iz dvostrukog promatranja stvari, tj. iz dva razloga. Prvo je »činjenica savršenog suglasja (*factum de perfecto consensu*)«, koje posjeduje Crkva o tom pitanju kroz mnoga stoljeća. Tu istinu treba uzeti kao »znak istine (*signum veritatis*)«, vele oni. Drugo pak što se njima čini jest da predaja o tjelesnom uznesenju BDM u nebo »proizlazi iz formalno implicitne objave (*a revelatione formali implicita derivatur*)«. Sad slijede tumačenja ovih dviju tvrdnji.

O prvom razlogu, tj. o činjenici da postoji savršeno suglasje gledom na Marijino tjelesno uznesenje na nebo, opširno se razlaže (u devet odlomaka). Zagrebački profesori teologije »slijede način govora teologâ (*sequimur theologorum modum loquendi*)«, kojim se potvrđuje da je Marija »odmah poslije smrti (*statim post mortem*)« uznesena na nebo ne samo dušom nego i tijelom. A uznesenje s obzirom na tijelo oni shvaćaju u smislu, da je tijelo, »prošavši kroz tjelesnu smrt (*morte corporali intercessa*)«, »kroz anticipirano uskrsnuće unaprijed očuvano truljenja (*per anticipatam resurrectionem a putredine praeservatum*)«, »ponovno oživljeno (*redivivum*)« bilo »slavno uzdignuto i uzvišeno na nebo (*gloriose in caelum elevatum atque exaltatum fuisse*)«.

Svakako, lako primjećujemo kako ovakvo shvaćanje uskrsnuća ne odgovara shvaćanju koje imamo mi danas, nakon što nam je kritička analiza redakcije i povijesti predaje biblijskih tekstova ukazala na nelogičnost takvih predodžbi.⁶ Riječ je naime o tome da uskrsnuće nije tek ponovno oživljenje (kao Lazarovo).

Valja nam ovdje pokazati i dvije primjedbe u vezi s ovim formulacijama: prof. Lacha i prof. Živkovića. Obojica zapravo uspoređuju tvrdnju na 1. s tvrdnjom na 6. stranici. Tako da ćemo sada odmah morati svrnuti svoju pozornost i na tu formulaciju, koja dolazi u drugom dijelu argumentacije, dakle, tamo

⁵ Riječ je o peticijama da se proglasi dogmom istina o uznesenju BDM na nebo, koje su Svetoj Stolici pristizale od 27. XII. 1863. kada je papi Piju IX. prvu takvu molbu poslala španjolska kraljica Izabela II. U Vatikanu 1942. godine izdane su u dva volumena »*Petitiones de Assumptione corporea B. V. Mariae in caelum definienda ad S. Sedem delatae...*« – DS 3990⁰. Upravo pod tim nazivom navode te molbe zagrebački teolozi.

⁶ Usp. A. Rebić, *Isusovo uskrsnuće. Izvješća – poruka – vjera*, KS, Zagreb 21999.

gdje se govori kako je Marijino uznesenje utemeljeno na objavi. Pri tome valja zapaziti kako je očito da su obojica reagirala na prvotni elaborat. Naime, budući da prvi tekst ima 7 stranica, a drugi samo 5, očito je da kad oni govore o 6. stranici imaju pred očima onaj prvi tekst. No, o čemu je riječ?

Prof. Lach doslovno piše: »Možda bi bilo dobro zbog tvrdnje na str. 1. dolje: *firmiter tenemus, corpus, morte intercessa* (ja bi 'corporali' ispustio) i t.d. na str. 6 ovako napisati: *Haec veritas revelata... includere videtur iudicium, quo subiectionem... sub... servitute mortis ceteris parem similemque removemus atque excludimus.*« U čemu je stvar, bolje ćemo razumjeti pročitamo li i opasku prof. Živkovića. Izgleda da je prof. Lach htio doprinijeti rješenju problema koji je uvidio prof. Živković, dakle da je on svoj prijedlog dao nakon što je bilo zapaženo da formulacije na str. 1. i na str. 6. mogu biti problem, tj. kako veli prof. Živković, da te formulacije mogu biti »u opreci«. Ipak prije negoli pogledamo što veli prof. Živković, istaknimo kako je prof. Lach sugerirao da se iz sintagme »*morte corporali intercessa*« ispusti riječ »*corporali*«. Doista, kad se govori o smrti, očito je riječ o *tjelesnoj* smrti, pa je formulacija »*tjelesna smrt*« na neki način tautologija. Vidimo ipak da se ta sugestija nije uvažila jer je u konačnom tekstu ostala formulacija »*morte corporali intercessa*«.

Primjedba pak prof. Živkovića – njegovom rukom nazvana »opaskom« – doslovno (spacionirajući riječi koje je on potcrtao) glasi: »Na str. 1/2. je navedeno uvjerenje: '*firmiter tenemus, corpus, morte corporali intercessa...*' etc. Na str. 6. je navedeno mišljenje, da evanđeoski navod o neprijateljstvu inter diabolium et mulierem ne uključuje sud: '*quo subiectionem B. V. M. sub imperio et servitute mortis removemu et excludimus.*' Ne postoji li opreka između ova dva teksta? Ne znači li nekoga isključiti od (fizičke) smrti, kad ga isključuješ od 'vlasti i služenja smrti'? (tj. prirodnog zakona umiranja). I ne bi li to mjesto trebalo stilski dotjerati tako, da nikako ne bude moglo pobuditi dojam, da među njima postoji opreka?. Zgb 7. V. 1949. prof. Živković«. Iz navedenog teksta vidljivo je, prvo, da prof. Živković ne postavlja pitanje uklanjanja riječi »*tjelesna (corporali)*« [za smrt], dapače on to i sugerira kad stavlja (u zagradu) riječ »*fizička*«. No, važnije je dakako njegovo zapažanje da bi ova dva teksta mogla davati »dojam« da su im formulacije u suprotnosti. Budući da se u prvome tvrdi kako »*čvrsto držimo da je tijelo, prošavši kroz tjelesnu smrt...*«, a u drugome da »*odbacujemo i isključujemo da bi BDM bila pod vlašću i ropstvom smrti*«. No, ni ovaj prijedlog nije prihvaćen. Očito je sastavljač (to jest prof. Bakšić) odbacio da ove dvije formulacije bolje uskladi smatrajući, kako i sam prof. Živković piše, da je to samo »dojam« (i to stilski) a ne i stvarna opreka u iskazu.

Ipak, nešto se iz ovih dviju opaski usvojilo. Naime, ako prihvatimo tezu da je prof. Živković prvi uočio problem – za čije rješenje sam nije dao nikakav prijedlog – tada vidimo da je prof. Lach učinio korak više. Osim što prof. Lach također povezuje formulacije na str. 1. i 6., on je za formulaciju na str. 6. iznio :

svoj prijedlog. Doduše, dio njegova teksta nije ušao u konačnu relaciju (tj. riječi »*ceteris parum similemque*«), ali u konačnom tekstu su njegove riječi »*includere videtur iudicium*«, čime se već tumači prvotna misao (koju možemo konstruirati na temelju citata prof. Živkovića), kako se naime »*čini da /ova objavljena istina/ uključuje sud* (prema kojemu odbacujemo i isključujemo da je BDM podložna vlasti i ropstvom smrti)«.

No, bez obzira na ove inačice u formulacijama konačnog teksta i predlaganih pojašnjenja, jedno je nedvojbeno: naši su teolozi čvrsto zastupali (*firmiter teneamus*) da je Marija prošla kroz (fizičku) smrt. To pak nije ušlo u svečanu definiciju pape Pija XII. Naime, poznato je kako su postojala ta dva teološka mišljenja u odnosu na Marijino uznesenje dušom i tijelom na nebo: jedni su smatrali da Marija nije prije toga umrla, dok su drugi zastupali da je Marija umrla prije negoli je bila na nebo uznesena.⁷ Apostolska konstitucija pape Pija XII. »*Munificentissimus Deus*« od 1. studenoga 1950. u formulaciji svečane definicije da je Marija »*ispunivši tijekom zemaljskog života bila tijelom i dušom uznesena u nebesku slavu (expleto terrestres vitae cursu, fuisse corpore et anima ad caelestem gloriam assumptam)*«⁸ izbjegla je zauzimanje stava o tom pitanju. Možemo reći da su zapažanja prof. Lacha i prof. Živkovića u jednom smislu shvatljiva upravo iz svijesti te dileme, koja je papu Pija XII. usmjerila da ne zauzme stav o tome je li Marija prije uznesenja stvarno umrla ili nije. Naime, ako ona nije bila pod vlašću đavla ni trenutak, tj. ako je začeta bez istočnog grijeha i nikada nije počinila nikakvog osobnog grijeha, tada nije mogla niti biti pogođena posljedicom grijeha, tj. smrću. Ako pak je s druge strane prva u tome slijedila Krista, svoga Sina, koji je u uskrsnuće i nebesku slavu ušao preko smrti, premda dakako nije grijeha nikada počinio niti mogao počinuti, tada je očito i ona morala slijediti taj put.

Dakle, naši su teolozi zastupali ovo drugo mišljenje, tj. da je Marija umrla prirodnom smrću. Nisu ipak u tome vidjeli nespojivost s izjavom Pisma, koju su primjenjivali na Mariju, da ona »nije pod vlašću smrti«. Tu formulaciju su očito shvaćali u odnosu na njezino konačno stanje slave.

Naši teolozi pišu upravo o tome kako Marija, po milosti Spasiteljveoj unaprijed očuvana od istočnoga grijeha, nije morala biti podvrgnuta smrti »kao kazni za istočni grijeh (*ut poenam peccati originalis*)«, no to da je bila bez grijeha nije bila njezina zasluga već »osobni dar (*donum personale*)« odnosno »milost Krista Otkupitelja (*gratia Christi Redemptoris*)«, koja nije imala »mimonaravnu povlasticu besmrtnosti (*privilegium praeternaturale immortalitatis*)«. U prilog tom svome mišljenju profesori navode darovnu molitvu (Secreta) na blagdan Marije Uznesene, u kojoj se kaže da »*premda znamo da se ona po tjelesnom stanju pre-*

⁷ Usp. T.-Z. Tenšek, *Marijanska duhovnost*, IKD, Zagreb 1989., skripta, str. 44.

⁸ DS 3903.

selila... (etsi pro conditione carnis migrasse cognoscimus...)«. Oni očito glagol »migrare« – koji doslovno znači »preseliti« – shvaćaju u smislu »preminuti«, odnosno »umrijeti«. ⁹ Također po njima na to shvaćanje ih navode različita imena pod kojima se slavio ovaj blagdan: *usnuće (dormitio)*, *počinak (pausatio)*, *prijelaz (transitus)*. Dapače, vele oni, »blagdanom svete Marije« u 6. st. u Galiji se 18. siječnja slavila upravo sveta smrt Marijina.

Naši zagrebački profesori znaju da nedostaje povijesnih svjedočanstva, kojima bi se Uznesenje prikazivalo kao »osjetna činjenica (*factum sensibile*)«. No, mnogo više tu istinu osvjetljava »čudesno slaganje (*mira concordantia*)« liturgijskih svjedočanstava, izreka Otaca i teologa, te izjavâ Učiteljstva Crkve, i to kako na Istoku tako na Zapadu, i to već od 6. st. To »savršeno suglasje (*consensus perfectus*)« nitko ozbiljan nije nikad osporavao.

Postoje i »različite prilike (*varia adiuncta*)«, koje ne treba zanemariti, a koje također potvrđuju tu činjenicu i dijelom ju osvjetljuju. Tako povijest zagrebačke katedrale, koja je posvećena Blaženoj Djevici Mariji i sv. Stjepanu, svjedoči da je u zagrebačkoj biskupiji od njezinog početka postojao blagdan – i to kao zapovijedani blagdan – Uznesenja BDM. Katedrala je podignuta 1094., te je do 1788. godine imala svoj vlastiti obred. Kao što od 11. st. pokazuju tiskani obrednici i rukopisni liturgijski kodeksi, u Zagrebačkoj Crkvi slavio se veoma svečano blagdan »Velike Gospe« (»Magnae Dominae«) – kako se u Hrvatskoj naziva blagdan Uznesenja BDM. Profesori citiraju i molitve koje su se u zagrebačkom obredu tog blagdana molile, a koje pokazuju vjeru u Marijino uznesenje.

Ovaj uvod i navod molitava mise na blagdan Uznesenja BDM u zagrebačkoj katedrali očito su doprinos profesora liturgike na KBF-u, dr. Dragutina Kniewalda. Imamo, naime, njegov intervent na dvije strojopisom ispisane stranice, na kraju kojeg stoji: »Opširnije i kritički: Dr. D. Kniewald, *Zapovijedani blagdani u zagrebačkoj stolnoj crkvi, Kulturno-historijski Zbornik nadbiskupije zagrebačke, Zagreb 1944, 255-257.*« Zanimljivo da je jedina bilješka, koja u konačnom tekstu relacije dolazi nakon odlomka o slavlju blagdana Velike Gospe u Zagrebačkoj Crkvi, istovjetna s navedenim završetkom spomenutog interventa. Bilješka 1/ naime počinje: »*Fusius et critice de hoc: D. Kniewald, Zapovijedani blagdani...*« Dapače, postoji još jedna rukom pisana stranica kao opaska na tekst ove relacije i vlastoručni potpis. Doslovno taj tekst glasi: »*Molim uvažiti: Str. 3. r. 20. treba da glasi: 'Cum libri rituales typis editi, tum codices liturgici manu scripti secundum chorum almi episcopatus zagradiensis, inde a saeculo XI ostendunt...' Ova je stilizacija potrebna zato, da ne bi izgledalo, kao da je ono, što se dalje spominje, izvađeno iz kasnijih štampanih i pisanih knjiga, kad se već*

⁹ Da je to moguće i legitimno shvaćanje, vidimo npr. u Divkovičevom *Latinsko-hrvatskom rječniku*, pretisak, Zagreb 1980., str. 650.

nikako nije moglo sumnjati o Asumpciji. Bilo bi prikladno navesti i to, da je u zgb. biskupiji blagdan Uznesenja od početka bio zapovijedani blagdan. U Zgbu, 7. V. 1944. Dr. D. Kniewald»

Iz napisanog se vidi i to da je dr. Kniewald imao pred sobom koncept na koji je dao svoju primjedbu, čiji je tekst o slavlju blagdana Velike Gospe raspravljao na 3. stranici. To se slaže s rasporedom sadržaja u tekstu koji ima 7 stranica, dok se u samom završnom tekstu relacije (koji ima 5 stranica) o tome govori ne na 3., nego na 2. stranici. No, još važnije i veoma zanimljivo je da imamo sačuvanu upravo tu 3. stranicu prvonapisanog teksta relacije u Bakšićovoj ostavštini. To je i jedina stranica na kojoj je tekst *drukčiji* negoli u konačnoj relaciji. Pisana je, kao i druge stranice prvog teksta (kako smo ga nazvali), na velikim listovima (većim od formata A 4). Papir je isti, tekst je pisan istim strojem, i raspoređen je jednako, kao i na drugim stranicama prvog teksta (od 7 stranica). No, taj tekst ima na dva mjesta križićem (+) i to olovkom naznačeno da treba doći do izmjenne, odnosno dodatka u tekst. To je, prvi puta, nakon riječi »constant«, te drugi puta nakon riječi »tum«. U ovom drugom slučaju je točno vidljiva zamjena teksta. Naime, stoji »tum testimonia scripta«. No, nakon »tum« stavljen je križić (+), a riječi »testimonia scripta« stavljene su u zagradu. To je očito bila formulacija na koju je reagirao dr. Kniewald. Na margini pak je stavljen križić i slijede riječi (koje je upravo Kniewald predložio): »*codices liturgici manu scripti secundum chorum almi episcopatus Zagrebiensis inde a saeculo XI ostendunt*«. Rukopisni zahvati su uneseni običnom olovkom, a rukopis jasno otkriva da mu je autor: prof. dr. Stjepan Bakšić.

Što se pak prvog križića tiče (nakon riječi »constant«), tu je označeno mjesto gdje je onda u konačnom (ovdje ga zovemo: »prvom«) tekstu, koji je i tekst konačne relacije, unesen prijedlog dr. Kniewalda da je od početka u Zagrebačkoj katedrali taj blagdan slavljen kao zapovjedani blagdan.¹⁰

Tekst relacije uvažio je, dakle, primjedbe prof. Kniewalda i također donio molitve iz zagrebačkog obreda koje je on predložio. Prvo slijedi zborna molitva (Kolekta) u kojoj se veli da je u ovaj dan »*Bogorodica prošla kroz vremenitu smrt, no ipak nije mogla biti sputana sponama smrti*«¹¹. Navodi se nadalje početak kantika koji se u zagrebačkoj katedrali pjevao na blagdan Velike Gospe.¹² Slijedi i tekst Predslovlja u kojem se veli kako je Djeвица Marija, »*čiji dan*

¹⁰ Naime, u »prvom tekstu« i istovjetnom konačnom tekstu relacije ovdje, nakon riječi »constant« slijedi umetak: »eo vel magis, cum in dioecesi zagrebiensi festum Assumptionis B.V.M. inde ab initio ut de praecepto celebratum fuerit.«

¹¹ »*Veneranda nobis, domine, huius diei festivitas opem coferat salutarem in qua sancta Dei genetrix mortem subiit temporalem, nec tamen mortis nexibus deprimi potuit, quae filium tuum, dominum nostrum, de se genuit incarnatum.*«

¹² »*Quae est ista gloriosa, tam decora, tam formosa, Orbe toto speciosa...*«

*uznesenja slavimo, slavna zasjala...*¹³ Također se donosi i biskupov veliko-svećenički blagoslov na svečanoj misi u kome se za one koji slave blagdan Uznesenja Marijina moli da po njoj osjete milosrđe njezina Sina, te da i oni po njezinim molitvama zavriju u onaj mir u kojem je ona sada.¹⁴

Pisci ove relacije iznose podatak da je u Zagrebačkoj nadbiskupiji već prije 1500. godine bilo 17 crkava posvećenih Uznesenju BDM ili »Velikoj Gospi«.¹⁵

Kao sljedeći argument da je Marija uznesena na nebo profesori navode »vjeru istočne crkve u našim krajevima (*fides ecclesiae orientalis in nostris regionibus*)«. Očito ovaj dio preuzima glavne misli iz rukom pisanog teksta koji je – kako je to moguće ustanoviti analizom rukopisa – napisao prof. Juraj Pavić, a nosi naslov »Uspenije«. Njegovo izlaganje počinje s evociranjem definicije Efeškog sabora (431.) i tvrdnjom da sve istine o Mariji počivaju na vjeri da je ona Theotokos (Bogorodica). Pisac veli da se »najstariji i najveći praznik Marijin – Κοίμηθη – slavio u čitavoj Palestini već prije V. stoljeća na 15. augusta, a od 508. g. u čitavoj grčkoj crkvi sve do danas.« Taj povijesni podatak konačna relacija nije preuzela. Njoj je stalo osobito pokazati kakva je s tim u vezi praksa među pravoslavnim Slavenima. Pavić je napisao da je »vjera, da je presv. Bogorodica i tijelom uzeta na nebo osobito živa među Slavenima, koji pripadaju istoč. crkvi.« Relacija, naime, veli da su »južni Slaveni preuzeli onu predaju koja na Zapadu jednako kao i na Istoku proizlazi jednodušno, naime predaju o Uznesenju BDM s obzirom na tijelo.«¹⁶ U ovoj formulaciji se osjeća da je preuzeta iz razmatranog interventa prof. Pavića (Uspenije), budući da je riječ o preuzimanju tradicije, a ne veli se odakle. To Pavićev tekst kaže: »Crkvena na-

¹³ »... et te in veneratione sacrarum virginum exultantibus animis laudare, benedicere et predicare. Inter quas intemerata Dei genetrix Virgo Maria, cuius assumptionis diem celebramus, gloriosa effulsit, quae unigenitum tuum Sancti Spiritus obumbratione concepit, et virginitatis gloria permanente huic modo lumen effudit: Iesum Christum, dominum nostrum...«

¹⁴ »Deus... det vobis ut qui eius /B.V.M./ hodie Assumptionem devote colitis, sanctissima eius intercessionem divinae super vos misericordiae vicera sentiat... Quatinus ipsa pro vobis interpellante ingredi mereamini in illam requiem quo illa hodie exultantibus angelis gloriose meruit introire.«

¹⁵ Na jednom papiru (polovica formata A4), bez potpisa autora, nabrojene su te crkve. To je, kako tu stoji: »Popis crkava posvećenih Uznesenju B. D. Marije prije g. 1500. u zagrebačkoj dijecezi«. Te su crkve: *Remete, nekoč pavlinska, Stenjevec 1334., Resnik 1334., Gora 1201., Bednja, Belica, Đelekovec, Kloštar-Ivanić, Novi grad na Dobri, Glogovnica, Gornja Reka, Peščenica, Brezovica, Pregrada, Taborsko, Tuhelj i Biškupec.* (Na istom papiru piše – nije poznato zašto – i ovo: »U senjskoj biskupiji: Senj, Crikvenica, Brinje, Pazarišće-Klanac.«)

¹⁶ *Slavi meridionales transumpserunt illam traditionem, quae in Occidente aequae ac in Oriente evasit unanimis, scilicet traditionem de Assumptione Beatae Virginis Mariae quoad corpus in caelum.*

ime tradicija koptsko-egipatskog smjera, o tjelesnom uzeću Marijinom na nebo, koja je postala općenitom na zapadu, odrazila se baš najjače u ist. crkvi južnih Slavena.« On nastavlja: »O tome svjedoče ne samo mnogobrojni hramovi podignuti u čast Uspenija presv. Bogorodice na čitavom Balkanu, nego još više sredovječno crkveno slikarstvo. Da spomenemo samo velebne freske XIII. i XIV. st. u crkvama Staro-Nagoričino, Gračanici, Dečanima i Peći, koje predstavljaju Mariju tijelom uzetu na nebo, okruženu anđelima kao kraljicu neba.« Tu činjenicu upravo prenosi i relacija kad veli da »znatna svjedočanstva o toj činjenici postoje prije svega u mnogim onim crkvama na balkanskom poluotoku, koje su posvećene BDM na nebo uznesenoj, te također u znamenitim brojnim slikama 13. i 14. stoljeća, koje tjelesno uznesenje izričito predstavljaju i slave.«¹⁷ Sljedeći tekst u relaciji je doslovno preuzet iz Pavićeva interventa koji glasi: »Od XIV. pak stolj. pa do danas nema ist. crkve, koja ne bi bila ukrašena kojom od epizoda Uzeća Marijina uzetih iz pobožnih kršćanskih legendi o tome povijesnom događaju. Slike ove nalaze se na zapadnoj strani kod crkvenog izlaza označavajući tako simbolički da se Uzećem Marijinim na nebo konačno završila blaga vijest/Evangelje.«¹⁸ I sljedeće Pavićeve misli prenosi konačna relacija: »Izgleda, da su baš naši krajevi postali centrom žive vjere u Uzeće Marijino. Marijini hramovi posvećeni Uspeniju Bogorod. postali su narodna prošteništa. Posebice to vrijedi za naše katolike ist. obreda, kod kojih je običaj, da u svakoj župi barem jedna kapelica bude posvećena Uspeniju, ako možda župna crkva imade drugog patrona. Na križevima na raskršćima kod njih je često puta mjesto raspela vidjeti sliku Uzeća Marijina na nebo. Vjera u Marijino tjelesno uzeće tako je čvrsta, da bi se svaki smatrao punim pravom heretikom tko bi se usudio to poricati.«¹⁹

¹⁷ *Testimonia huius facti non mediocra habentur imprimis in multis illis ecclesiis peninsulae Balcanicae, quae Beatae Virginis Mariae in caelum assumptae dedicatae sunt, deinde etiam in ingenti numero imaginum saeculi XIII et XIV, quibus assumptio corporea explicite repraesentatur atque laudatur.*

¹⁸ *Inde a saeculo XIY usque ad nostros dies nulla datur ecclesia orientalis, in qua non haberetur una vel alia imago repraesentans determinatum momentum, quo fides in Assumptionem Beatae Virginis Mariae corpoream in caelum adornata appareret. Huiusmodi imagines ordinarie inveniuntur in parte occidentali egressus ex ecclesia, ita ut symbolice etiam hoc inculcatum appareat, Assumptione Beatae Virginis Mariae in caelum 'evangelium' finem suum attigisse.*

¹⁹ *Tekst u relaciji glasi: Nostrae regiones speciali modo, ut videtur, centrum fidei de Assumptione Beatae Virginis Mariae evaserunt. Sanctuaria Virginis Assumptae vel 'Magnae Dominae' sponte a fidelibus frequentantur tamquam centra gratiae ideoque magni aestimantur. Quod specialissimo modo de sanctuariis graeco-catholicorum dicendum est. In eorum parochiis saltem aliqua cappella Matri Assumptae semper tunc dedicata est, quando Beata Virgo Maria non est patrona ecclesiae parochialis. In viis publicis fideles crucem non raro imagine Matris Assumptae supplet. Fides de Assumptione Beatae Virginis Mariae corporea in caelum apud eos tam certa est, ut omnis qui ei contradiceret vel circa ipsam dubium moveret a fidelibus haereticus haberetur.*

Vidljivo je iz ovih riječi koliko mnogo naši teolozi drže do istočne kršćanske tradicije na ovim prostorima i koliko ju uvažavaju. U zaključnoj rečenici tog prvog dijela oni iznose svoju nadu da proglašenje ove dogme kod pravoslavnih, koje oni čak nazivaju »odijeljenom braćom (*fratres separati*)« – kako će ih službeno nazvati tek II. vatikanski sabor – neće izazvati nikakvu poteškoću »koja bi sprečavala da se disidenti ne vrate u krilo Svete Majke Crkve, u 'jedno stado', kao što to Bog želi.«²⁰ Dakle, našim je teolozima posebno stalo do crkvenog jedinstva.

U drugom dijelu (označenom rimskim brojem »II.«) riječ je o dostatnom razlogu (*ratio sufficiens*), koji se ne može mimoći, a koji utemeljuje to savršeno suglasje u ovom pitanje vjere Istočne i Zapadne Crkve o Mariji.

Profesori vele da se u apokrifnoj literaturi ne navodi tumačenje iznesene predaje. Također ne postoji ni neka privatna objava koja bi predstavljala početak za to sadašnje savršeno slaganje u vjeri u Marijino uznesenje. Oni kažu da, čini se, nije dostatno ni tumačenje kroz »virtualnu objavu (*per 'revelationem virtuellem'*)«, kojom bi se Marijino tjelesno uznesenje na nebo teološki izvodilo iz drugih formalno objavljenih istina. Naime, oko takvih istina se obično ne postiže takva jednodušnost, kakva se traži da utemelji ovu činjenicu predaje, ni suglasje, koje posjedujemo o uznesenju Marijinu. Dakle, čini se, vele zagrebački profesori teologije, da je dostatno tumačenje samo u tome, da se Marijino tjelesno uznesenje u nebo prihvati kao »istina formalno implicitno objavljena (*veritas formaliter implicite revelata*)«. Za to profesori navode zahtjev otaca na I. vatikanskom saboru (dakako, tada je za njih to bio samo »vatikanski sabor«) – a na kojem je 204 saborskih otaca²¹ tražilo da se definira ta istina o Marijinom uznesenju. Njihov zahtjev bio je sljedeći: »*Da ne bi, dakle, najčvršća vjera u Uznesenje BDM bila nazvana lakovjernošću, što je bezbožno i misliti, bez sumnje treba najčvršće držati da to /Uznesenje/ ima porijeklo od božansko-apostolske predaje, tj. od objave. Taj slavni čin mogao je doista biti objavljen upravo blaženom evanđelisti Ivanu, koji je umro poslije usnuća BDM.*«²²

²⁰ Ta rečenica glasi: *Facta enumerata de unanimi consensu fratrum separatorum in exhibendo cultu Matri in caelum assumptae spem suggerunt, nullam psychologice oriri posse difficultatem ex definitione huius veritatis divinitus credendae, quae impediret, quominus dissidentes Deo favente ad 'unum ovile' in sinum Sanctae Matris Ecclesiae redirent.*

²¹ DS 3900⁰.

²² *Nisi igitur firmissima Ecclesiae fides quoad Corpoream Beatæ Mariæ Virginis Assumptionem dici velit levis nimis credulitas, quod vel cogitare impium est, procul dubio eam a traditione divino-apostolica, id est, a revelatione, ortum habere firmissime tenendum. Quod gloriosum quidem facinus Divo Evangelistæ Ioanni, qui post Beatæ Virginis dormitionem obiit, revelatum esse potuit.*

Profesori nastavljaju kako, nakon što je utvrđeno suglasje o tome da je Uznesenje BDM tijelom na nebo istina iz božansko-apostolske predaje, i same riječi Protoevanđelja (Post 3, 15) odsijevaju posebnim svjetlom. Naime, tu se govori o »neprijateljstvu (*inimicitia*)« koje je Bog postavio između đavla i »žene«. Ta »objavljena istina (*veritas revelata*)« o neprijateljstvu između »žene« i đavla, kao apsolutnoj suprotnosti, čini se – vele profesori – »uključuje sud kojim otklanjamo i isključujemo podložnost BDM vlasti i ropstvu smrti (*includere iudicium, quo subiectionem Beatae Virginis Mariae sub imperio et sevitate mortis removemus atque excludimus*)«. O toj formulaciji već smo progovorili na početku, pozivajući se na opasku prof. Živkovića. U konačnom tekstu ostao je ovaj prvopredloženi tekst koji očito nije doveden u pitanje primjedbom prof. Živkovića da bi ta tvrdnja mogla biti »u opreci« (kako on veli) s prije izrečenim sudom da je Marija prošla kroz »tjelesnu smrt«. Iz ove primjedbe možemo samo zaključiti da je prof. Živković bio možda mišljenja da Marija i nije umrla prije Uznesenja na nebo. Naime, rekosmo, i ta su teološka mišljenja legitimno postojala. Premda je, dakle, mišljenje profesorskog zbora, kao cjeline, bilo da Marija jest umrla prije svoga Uznesenja, to ne znači da su svi pojedini profesori bez iznimke i bez vlastitih inačica zastupali to mišljenje.

Profesori vele da to Mariji »priliči (*congruit*)«, naime, što je »posebnim načinom blagoslovljen (*speciali modo benedictus*)« kraj njezina života kao što je i sam njezin početak (po bezgrešnom začecu).

I na kraju profesori KBF-a mole Svetog Oca [»Vašu Svetost (*Sanctitatem Vestram*)«] da se »svojim najvišim apostolskim autoritetom udostoji definirati da je Uznesenje BDM tijelom na nebo božanski objavljeno (*ut suprema sua auctoritate apostolica definire dignetur Assumptionem Beatae Virginis Mariae corpoream in caelum divinitus revelatam esse*)«.

Profesori su, dakle, svoju relaciju uputili Sv. Ocu Papi – početak i kraj govore o tome da se obraćaju Papi: na početku vele »Beatissime Pater«, a na kraju »Sanctitas Vestra«.

Iz svega je razvidno da naši profesori mole da se Uznesenje BDM proglasi, i to kao od Boga objavljena istina vjere. Papa Pio XII. je to doista i učinio, i u definiciji dogme o Marijinom uznesenju dušom i tijelom na nebo izričito je proglasio da je to »dogma božanski objavljena (*divinitus revelatum dogma esse*)«. ²³

Moglo bi se reći da je taj zahtjev – koji je usvojen – da se proglasi ova istina kao od Boga objavljena ponešto u nerazmjeru sa sadržajem čitave relacije. Naime, puno više se obrazlaže sama činjenica da postoji ta vjera – i to osobito u Zagrebačkoj nadbiskupiji i u našim krajevima (pa i kod pravoslavnih), nego li što se dokazuje njezino biblijsko utemeljenje. Od biblijskih tekstova navodi se i

²³ Pio XII.: »Munificentissimus Deus« od 1. XI. 1950. – DS 3903.

tumači samo Post 3, 15, što također i papina definicija koristi, no, ona navodi još i druga biblijska mjesta (Rim 5 i 6; 1 Kor 15, 21-26. 54-57 i 1 Tim 1, 17) koja naši profesori ne spominju.

Ukratko rečeno: profesori KBF-a uputili su u Rim zajedničku relaciju o Uznesenju BDM i u njoj iznijeli svoj stav i molbu da je to istina vjere u koju se već stoljećima kod nas vjeruje i koja je objavljena. To obrazloženje, u kojemu je sudjelovalo više profesora (barem njih sedmorica) ima svojih inačica, ali ono iznosi jednoglasno uvjerenje kako je to potrebno. Zanimljivost je ove relacije mišljenje naših teologa da je Marija svakako prošla kroz tjelesnu smrt (u čemu je jedino prof. Živković sudjelovao s pitanjem, iz kojeg se može naslutiti da je bio možda drukčijeg mišljenja), a koje pitanje je papa Pio XII. ostavio kao teološko otvoreno pitanje. Druga je zanimljivost osobita osjetljivost za – možemo reći – već ekumensko razmišljanje naših teologa. Naime, oni duboko respektiraju vjeru i duhovnost pravoslavnih kršćana na našim područjima (zovu ih dapače »odijeljenom braćom«), te se nadaju da ih definiranje te vjerske istine neće udaljiti od povratka (sic!) u Katoličku Crkvu.

Relacija je slojevita, sadržajna i zanimljiva. Svakako predstavlja doprinos naše zagrebačke teologije ne tek teologiji sveopće Crkve, nego i definiranju dogme koje je učinio najviši crkveni autoritet. Pri tome oni su pokazali kako poznavanje vjere i teologije, koja je svojstvena cijeloj Crkvi Katoličkoj (npr. poznavanje Pisma i njegovo tumačenje), tako još više i poznavanje i teološko vrednovanje vlastitih zasada i značajki svoga podneblja. Otud je shvatljiv spomenuti nerazmjer između prvog i drugog dijela relacije. Naime, naši teolozi pisali su ju upravo sa sviješću da njome trebaju pridonijeti općoj stvari – ali kao teolozi iz Hrvatske. Ta je karakteristika obilježila njihov tekst te prikazana relacija svakako predstavlja specifično hrvatski doprinos.

Summary

RELATION OF THE PROFESSORS OF THE CATHOLIC FACULTY OF THEOLOGY IN ZAGREB TO THE HOLY SEE (1949) ABOUT THE ASSUMPTION OF THE BLESSED VIRGIN MARY

The author of this article presents and theologially evaluates the relation of Catholic professors on the Faculty of theology in Zagreb, regarding the belief in the Assumption of the Blessed Virgin Mary, whom they sent to the Holy See, visibly at its request, 11.5.1949, so, before formal definition (1.11.1950). Relation is a memorandum in the name of all professors, signed by the then decan prof. Janko Oberški, but it's composer was prof. Stjepan Bakšić, the then professor of dogmatic theology. Included in

its final formulation were also other professors, such as professor Živković, Kniewald, Lach, Pavić and others...

They clearly expressed their conviction that the truth about Mary's Assumption with body in Heaven, is in the Scriptures revealed truth of faith which is confessed by all Christians through the centuries, in the West, as well as the East, and they explicitly ask the Pope that it be proclaimed public dogma. Their peculiarity is the belief that Mary died a natural death before the Assumption. In explicate unanimous agreement, Zagreb's theology professors call for testimony of belief in the Assumption of the Blessed Virgin Mary in Zagreb's Church, which since the 11th century in it's own ceremony on the ordained Church holiday which Croats call the »Great Lady« (Assumption), confesses this belief in the Cathedral which from the beginning has consecrated the Assumption of the Blessed Virgin Mary. They also call for piety, which through the centuries has been expressed in Eastern churches (Orthodox and Greek – Catholic) in the celebration of the »Uspenje« (»Sleep«) of Mary in our region, and which is seen in the names of many churches and in their own church art. This relation represents the specific Croatian contribution, in Catholic Mariology in general, as well as in the direct definition of dogma on the Assumption of the Blessed Virgin Mary.

Key words: Assumption, Mary, dogma, Croatian theologians.